

A SÜMEGI PÜSPÖKI KÖNYVTARSZOBA AZ IPAR- MŰVÉSZETI MÚZEUMBAN.

A sümegi püspöki kastélyt BIRÓ Márton veszprémi püspök építette és rendezte be 1750-ben, miután az 1712-ben felperzselt sümegi fellegvárnak, a veszprémi püspökök évszázados rezidenciájának újraépítésére Béctől hiába kért engedélyt. Mire MÁRIA TERÉZIA sokáig késő beleegyezése megérkezett, már álltak a várhegy tövében épült új kastély falai s a királynő kancellárja lemondott kedvenc tervéről: a sümegi vár rom maradt.

Ehelyett azonban a művészeteket pártoló BIRÓ püspök pazar pompával díszítette új otthonát. Loggiás, erkélyes terme a legnagyobb terem volt a megyében; 1835-ig ott tartották a megyegyűléseket a MAULPERTSCH falfestményeivel ékes falak között. Ma a Sümegeggyel szomszédos várakat ábrázoló freskók eltűntek, a nagy terem három kisebb helyiséggé alakítottatott át, a könyvtár pedig üresen áll.¹

Ez utóbbi, melyre BIRÓ Márton püspök, az Euchiridion harcias tollú szerzője, sok gondot fordított, meglehetősen sötét és nedves helyiségben volt elhelyezve; a szekrények — s valószínűleg a könyvek is — sokat szenvedtek a nedvességtől; a lakatlan kastélyban nem volt többé gondozójuk. Ez indíthatta néhai báró HORNIG Károly veszprémi püspököt a nagylelkű elhatározásra, hogy a könyvtár berendezését az Iparművészeti Múzeumnak ajándékozza s ezzel lehetővé tegye a szép könyvtárhelyiségnek a múzeumban való teljes rekonstrukcióját. A stukkos mennyezetet RADISICS, a múzeum akkori igazgatója híven lemásoltatta. A gipszmásolat most végre helyet talált a múzeumban, a

¹ A sümegi várra és püspöki kastélyra vonatkozólag számos új adatot fog közölni DARNAY Kálmán megjelenendő történeti munkája, melynek kéziratát a fentieknél felhasználhattuk.

roskadozó szekrények eredeti formáikban helyreállítva előkerültek a raktárból, a korabeli könyvtárasztal megint elfoglalhatta régi helyét a boltozat alatt.

A könyvtárszoba — kis méretei miatt nem nevezhetjük teremnek — fehér mennyezetét széles, vörös és szürke márványt imitáló, dúsan aranyozott stukko-párkányzat övezi, a barok-ízlés erőteljes, lendületes vonalaiban tervezve. Ellentétben a renaissance szigorúan egyensúlyozott nyugalmával csupa mozgás, csupa festői szín és káprázat. Az aranyozott szegélyű cartoucheokkal, kagylós alakulatokkal és akanthusokkal díszített párkányon a tudomány és irodalom accessoriumai láthatók: éggömbök, homokóra, távcső, csillagászati és mértani műszerek, könyvek, irattekercsek, kalamáris és toll stb. Magának a püspöknek színes reliefképe, párnára helyezett könyv fölé hajolva tekint alá a mennyezetről, mellette főpásztori méltóságának jelvényei, az infula, a pásztorbot. Koronás arany monogramja a mennyezet közepét díszíti.

A helyiséghez szabott, beépített könyvszekrények diófával furnirozottak, diógyökér-berakással. Alsórészük erősen profilrozott tömör ajtókkal záródik, míg felsőrészük üveges ajtóit aranyozott talpú és oszlopféjú pillérek választják el egymástól. A szekrények még nem mutatják a XV. Lajos korában divatos hullámos vonalú formákat; épen csak az alul lekerekített, felsőrészükön homorú sarkak és az erősen tagolt párkányok árulják el a kezdődő rokokó előszeretettét a megtört vonalak és a fény és árnyhatásokkal való játék iránt. Egyébként nemes egyszerűségük, komolyságuk jól illik egy tudós egyházfejedelem könyvesházához.

A püspöki könyvtár könyvanyagát a múzeum nem vette át. A könyvek tudomásom szerint most is ládáikba csomagolva őriztetnek Sümegen úgy, ahogyan a szekrények leszerelése alkalmával ott elhelyeztettek.

Hogy a szekrények üresen ne álljanak, itt helyeztük el a múzeum könyvkötés-gyűjteményét. Egyelőre ez az első rendszeres ilyfajta áttekinthető gyűjtemény, mely a tanulmányozásra állandóan rendelkezésre áll.

Sajnos, a gyűjtemény úgy mennyiségben, mint minőségben eléggé szegényes. Az Iparművészeti Múzeum gyűjtési körén kívül esik a könyvek gyűjtése s mindössze azt a néhány példányát mutathatja be e fontos iparművészeti ágak, ami alkalmi vételek, ajándékozások és letétek útján esetlegesen a múzeumba került.

Teljesen hiányoznak a középkori kötések; nincsenek GROLIER és MAJOLI könyvei, hiányoznak a régi angol és spanyol kötések, a franciák, németek, németalföldiek nagyon is hiányosan vannak képviselve. A magyar könyvkötő-művészetből pedig, melyre természetesen legnagyobbat súlyt kellett helyeznünk, ugyancsak nem állott rendelkezésünkre régi könyvkötésünk egész stílféjlődését felölelő teljes sorozat, — legnagyobb büszkeségünkről, a Korvin-kötésekről nem is szólva. A hiányokat, különösen a Mátyás király speciális könyvkötéseit illetően, néhány jellegzetes példa jó reprodukciójával igyekeztünk pótolni.

Az első két szekrényt keleti — perzsa és arab — könyvtáblák töltik be, közöttük néhány kiváló minőségű lakkmunka, APPONYI Sándorné grófnő ajándéka. Csatlakozik ezekhez a XV—XVI. század olasz könyvkötése, melyen a keleti befolyás — a moreszk és arabeszk — jól megfigyelhető; így pl. egy csomózott mintájú nápolyi könyvtáblán, mely közel áll a VITRÉZ-féle kódex és több Korvin-kötés díszítéséhez, úgyszintén egy 1544-ben Velencében nyomtatott könyv keleti stílusú kötésén is.

Egy vaknyomással díszített vörösbőr-könyvtábla III. PÁL pápa címerét viseli s állítólag a vatikáni könyvtárból származik.

Érdekes egy úgynevezett legyezős díszítésű (à l'éventail) dúsan aranyozott olasz kötés, mely irodalmunkban többször szerepel és pedig hol mint XVI. századbeli olasz munka,¹ hol pedig mint francia legyezőkötés LE SUEUR-tól,² pedig a táblába kötött kézirat kétszeresen is keltezve van: Datum Padue Anno MDCIL Pontificatus autem... Innocentis Pape X. Anno V.

¹ RÁTH Gy.: Magyarországi könyvtáblák a történelmi kiállításon, A Magyar Iparművészet 1896-ban, 63. l. és CZAKÓ E.: A könyvnyomtatás és könyvdíszítés története, M. Könyvszemle 1901. évf. 350. l.

² Az Iparművészet Könyve. III. kötet 433. l.

A francia modort utánzó, többnyire ducal nyomott későbbi olasz kötések között épen ez a legyezős díszű az, mely bennünket közelebről érdekel, amennyiben a díszítések ilyenmő elrendezése kétségkívül hatással volt a XVII. század magyar kötéseinek kiképzésére is, amint ez számos akkori kötésen — különösen a kolozsváriakon — megállapítható (pl. BORNEMISZA Anna könyve 1674-ből stb.) A múzeumban kiállított kötések között van egy vaknyomású barna bőrkötés, cseh munka 1677-ből, amely szintén a legyeződíszítést mutatja.

A magyarországi könyveink között a legrégebb és történeti szempontból is legérdekesebb a PRÁGAI András fordításában 1628-ban Bártfán megjelent «Fejedelmeknek serkentő orai»-nak egy példánya, mely BETHLEN Gábor fejedelem hirhedt nejének, Brandenburgi Katalinnak tulajdona volt. A kézzel nyomott, szalagdíszítésű táblák közepén arany betűkben olvasható (elől): SERENISSIMA PRINCIPISSA DOMINA, DINA CATHARINA, DEI GRATIA PRINCIPISSA TRANSYLVANIAE, MARCHIONISSA BRANDENBURGICA, PRVSSLÆ IVLIÆ, CLIVIÆ, MONTIVM STETINI, POMERANORVM, VANDALORVM (hátnál): NEC NON IN SILESIA CROSNIÆ, CARNOVIÆ, QVE DVCISSA, BVRGGRAVIA NORINBERGENSI, PRINCIPISSA RVGIAE, COMITISSA MARCAE ET RAVENSPERGI RAVENSTEN DOMINA ANNO M D CXXIX.

Hogy a precíz kivitelű, szép kötés magyar könyvkötő munkája volna, állítani nem merném, bár a hiányzó csatok áttört mivű ezüst maradványai erdélyi ötvösmester kezére vallanak.

Elég jól van képviselve a Kolozsvárott és Debrecenben dívott aranynyomású és színezett pergamentkötés, mely részben egészen orientális mintákat használt, részben pedig sajátosan magyar ornamentikát mutat, melyben a tulipán és szekfű játssza a főszerepet.

Az egyik pergamenttel borított könyvtábla belső lapján az előzőkből szívalakban kivágott keretben exlibris gyanánt RAGÁLYI Anna neve van vörös bőrre arany betűkkel nyomva, alatta 1761 évszám. A másik csoport a felvidék különleges bőrkötése, vak-

nyomással vagy arany és ezüst díszítéssel. A XVII—XVIII. századokban különösen Nagyszombat dominál. Itt készült az 1711-ben megjelent *Calendarium Tyrnaviense* kötése, mely I. JÓZSEF-nek és nejének, WILHELMINA AMÁLIÁ-nak arcképeit tünteti fel. Pozsony és Kassa is képviselve van a gyűjteményben. Ezekben a kötésekben a német (osztrák) befolyás erősen érezhető.

A nyolcadik szekrényben láthatók egy XVIII. századból való magyar könyvtábla trébelt ezüst sarkai, a könyv közepét díszítő címerrel (ERNST Lajos úr letétje), valamint egy XVII. századbéli német bársonykötés ezüst veretekkel és kövekkel díszítve és egy augsburgi mesternek, Michael Mayr-nak († 1714) ezüst könyvveretei. Ugyanezen mestertől van Esztergomban egy függőlámpa és Kolozsvárott egy kehely.

A német kötések közül említést érdemel egy eléggé jellegzetes disznóbőrkötés 1596-ból vaknyomású figurális díszítéssel, továbbá egy archaizáló szép Missale 1739-ből (az V. szekrényben), néhány osztrák kötés a XVIII. századból stb.

A franciák egy 1550-ből való lyoni szép kötéssel, a hollandusok két kis könyvvel vannak képviselve.

Végül a XIX. század néhány kitűnő francia, angol és dán kötése fejezi be a sorozatot.

Reméljük, hogy a gyűjtemény anyagát idővel kiegészíthetjük és részben jobb példákkal pótolhatjuk, úgy, hogy a sümegi könyvtárszoba majdan a könyvkötészetnek, de különösen a magyar könyvkötészetnek igazán magas színvonalú mintakollekciójává válhatik.

VÉGH GYULA.